

CZU: 341.231.14

STANDARDE INTERNAȚIONALE DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI

Igor BANTUȘ,

*doctor în drept, conferențiar universitar al
Catedrei „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

În lumea contemporană instituția drepturilor omului reprezintă o însemnătate majoră. Concepțiile cu privire la drepturile omului au suferit corective importante, astfel în prezent instituția este deosebit de complexă. Se poate vorbi chiar de un proces al elaborării drepturilor omului pe plan internațional, date fiind substanțialele dezvoltări ale acestora, determinate în principal de adoptarea a numeroase convenții internaționale. Abordarea protecției drepturilor omului la nivel internațional condiționează faptul că problema drepturilor omului nu mai reprezintă un domeniu exclusiv de competență națională.

Normele internaționale cu privire la drepturile omului reprezintă un nomenclator comun la care au putut ajunge statele cu sisteme politice și sociale interne diferite și specifice. Spre deosebire de alte norme internaționale, cele juridice în materia drepturilor omului sunt direct aplicabile în dreptul intern, având ca beneficiari indivizii.

Cuprinzând principii, mecanisme, proceduri ce țin de ordinea juridică internă, dar și de cea internațională, instituția drepturilor omului prezintă un caracter bivalent; în același timp este o instituție de drept intern, integrată normelor constituționale, dar și o instituție de drept internațional, configurând trăsăturile unui principiu juridic aplicabil în relațiile dintre state.

Cuvinte-cheie: drepturile omului, reglementări internaționale, dreptul internațional și dreptul intern.

Summary

In the contemporary world, the institution of human rights represents a major requirement, while conceptions regarding human rights have undergone important corrections, the institution is currently particularly complex. It can even be mentioned the process of developing human rights on an international level, given their substantial developments, determined mainly by the adoption of numerous international conventions. The approach to the protection of human rights at the international level conditions is the fact that the issue of human rights no longer represents an exclusive field of national competence.

International norms regarding human rights represent a common denominator that states with different and specific internal political and social systems that could reach. However the international norms, legal norms in the field of human rights are directly applicable in domestic law, with individuals as beneficiaries.

All the principles, mechanisms, procedures related to the internal legal order, but also to the international ones, the institution of human rights has a bivalent character, being at the same time an institution of internal law, integrated with the constitutional norms, it is also an institution of international law, configuring the features of a legal principle applicable in relations between states.

Keywords: human rights, international regulations, international law and internal law.

Introducere. Omul ca ființă socială prin esență se raportează în mod necesar la semenii, la societate în ansamblu, aceasta fiind cadrul care-i asigură existența și dezvoltarea prin aceea că fiecare are un statut al său în care se însușește totalitatea drepturilor pe care societatea le acordă sau le pretinde de la fiecare [3].

Prin urmare, dat fiind implicațiile și consecințele deosebite ale acesteia pentru însăși existența umană, necesitatea creării și menținerii echilibrului în societate, legătura strânsă de interese individ-societate determină reglementarea juridică a acesteia. Prin norme de drept s-a fundamentat astfel „status libertatis” al persoanei, noțiune care în timp a avut ca rezultat cristalizarea instituției numită a drepturilor omului, ce reprezintă o garanție solidă a desfășurării în condiții optime a relațiilor arătate.

Forța coercitivă a statului apare ca fiind o modalitate eficace de armonizare a acestora. Această idee și-a găsit consacrară și în art. 29 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, potrivit căruia fiecare persoană este supusă în exercitarea drepturilor sale unor îngrădiri prevăzute de lege în scopul recunoașterii și respectării drepturilor și libertăților altora și în scopul satisfacerii exigențelor juste, cerute de morală, de ordinea publică și de bunăstarea generală într-o societate democratică.

De notat este că, în lumea contemporană, instituția drepturilor omului reprezintă o cerință majoră și că în timp a suferit importante corective cu privire la concepțiile drepturilor omului, în prezent instituția fiind deosebit de complexă. Se poate vorbi chiar de un proces al elaborării drepturilor omului pe plan internațional, dat fiind substanțialele dezvoltări ale acestora, determinate în principal de adoptarea unor numeroase convenții internaționale. Se poate aprecia că instituția are un caracter bivalent, fiind în același

timp și o instituție de drept intern, integrată normelor constituționale ale unei țări sau alteia, afectând un număr considerabil de ramuri de drept [1].

Inițial drepturile omului s-au afirmat în domeniul civil și politic, ulterior în plan economic și social, aceste etape fiind înregistrate în doctrină ca prime generații ale drepturilor omului, între care exista o interdependență evidentă. În prezent, dată fiind dimensiunea internațională dobândită de necesitatea garantării drepturilor omului, cooperarea statelor pentru realizarea dezideratului enunțat, s-a conturat o a treia generație a drepturilor omului, ca rezultat al definirii în plan teoretic și transpunere practică a conceptelor noi de drept la dezvoltare, dreptul la viață, dreptul la pace, dreptul la un mediu sănătos de viață, dreptul de a beneficia de patrimoniul comun al umanității etc.

Mult timp, în doctrina și practica de drept internațional a dominat ideea suveranității statale, concepută în sensul ei strict, absolut și restrictiv. Literatura de specialitate din fostele țări socialiste a contestat, din motive lesne de înțeles, orice drept al comunității internaționale de a dezbate și interveni în problemele legate de încălcări ale drepturilor omului. Principiul suveranității naționale – deturnat de la adevărata sa semnificație de către regimurile totalitare – a fost în mod artificial opus principiului respectării drepturilor omului, încercându-se a se demonstra că singura cale de asigurare a protecției oamenilor, a drepturilor și libertăților lor, îl constituie mecanismul juridic existent în cadrul hotarelor naționale. Treptat, însă, în gândirea juridică internațională și-au făcut loc concepțiile mult mai liberale și mai puțin exclusiviste cu privire la raportul dintre individ și stat la o eventuală relație a acestuia cu comunitatea mondială. Importante premise ale recunoașterii unei calități active a individului ca reclamant al încălcărilor comise împotriva drepturilor sale, chiar de către statul al cărui resortisant este, au derivat din documentele internaționale pe care le-a acceptat comunitatea statelor [2].

Abordarea protecției drepturilor omului la nivel internațional condiționează faptul că problema drepturilor omului nu mai reprezintă un domeniu exclusiv de competență națională.

Conștiențe de necesitatea reducerii riscului unor violări grave, masive și sistematice a drepturilor omului la nivel intern, statele au convenit să coopereze la nivel internațional pentru a asigura promovarea și respectarea drepturilor omului.

Astfel, statul neavând puteri absolute asupra indivizilor aflați sub jurisdicția sa, este obligat să respecte drepturile acestora, consacrate prin norme internaționale.

Normele internaționale cu privire la drepturile omului reprezintă un

numitor comun la care au putut ajunge statele cu sisteme politice și sociale interne diferite și specifice. De aceea, sistemele regionale datorită unei apropieri mai mari a poziției statelor, sunt în general mai perfecționate decât sistemul universal. Pornind de la nivelul minim, statele sunt obligate să realizeze o consacrare și garantare superioară a drepturilor omului prin dreptul intern.

Fără înscrierea drepturilor omului în normele constituționale și fără adoptarea măsurilor necesare pentru garantarea lor de către fiecare stat, drepturile și libertățile persoanei sunt lipsite de orice eficiență [1, p. 6].

Spre deosebire de alte norme internaționale, normele juridice în materia drepturilor omului sunt direct aplicabile în dreptul intern, având ca beneficiari indivizii.

Caracterul direct aplicabil al normelor internaționale în materia drepturilor omului depinde de elemente atât interne, cât și internaționale.

Din punct de vedere internațional, normele în materia drepturilor omului sunt direct aplicabile numai în statele care, în ceea ce privește raporturile dintre dreptul internațional și dreptul intern, consacră sistemul monist, dar și în statele care practică dualismul.

Din perspectiva dreptului internațional, aplicabilitatea directă a normelor internaționale convenționale referitoare la drepturile omului în dreptul intern depinde de două elemente.

În primul rând, norma trebuie să fie susceptibilă de aplicare directă, fapt care presupune ca norma să fie precisă și completă. De aceea, în general pot fi aplicate normele care consacră drepturi civile și politice, dar nu și cele referitoare la drepturile economice, sociale și culturale. În plus, normele internaționale convenționale sunt susceptibile, prin natura lor, de aplicabilitate directă dacă din conținutul tratatului internațional rezultă clar intenția statelor părți de a conferi aplicabilitate directă normelor sale, tratatul respectiv adresându-se direct indivizilor și nu statelor.

În al doilea rând, norma respectivă trebuie să fie în vigoare. Aceasta înseamnă că statul în cauză și-a exprimat consimțământul de a fi legat din punct de vedere juridic prin acel tratat, acesta intrând în vigoare atât cu caracter general, cât și că norma respectivă nu a făcut obiectul unei rezerve, respectiv, dacă este cazul, a fost aleasă cu dispoziția aplicabilă [4, p. 13].

În plan intern, normele internaționale în materia drepturilor omului, direct aplicabile, au atât un efect vertical, cât și unul orizontal. Efectul vertical se produce față de stat și autoritățile publice, acestea având o obligație negativă de abținere, de a nu încălca drepturile omului. Efectul orizontal se manifestă în raporturile dintre particulari. În cadrul lor particularii sunt obligați să respecte drepturile omului, iar statul, având o obligație pozitivă,

să asigure prin prestații pozitive respectarea acestor drepturi.

Problema poziției normelor internaționale în materia drepturilor omului față de cele interne se pune atât în plan internațional, cât și la nivel intern.

În planul dreptului internațional, jurisdicțiile internaționale afirmă cu claritate superioritatea normelor internaționale, inclusiv a celor în materia drepturilor omului, față de normele dreptului intern, indiferent de natura acestora, deci inclusiv față de normele constituționale. Un act contrar unei norme internaționale în materia drepturilor omului se sancționează ca fiind ilegal la nivel internațional, chiar dacă în dreptul intern el este legal și constituțional.

În planul dreptului intern soluția este mai diferită și depinde exclusiv de dispozițiile constituționale ale fiecărui stat aparte. Evident, problema poziției normelor internaționale în dreptul intern se pune numai în statele care practică sistemul monist și care recunosc aplicabilitatea directă a acestora și numai pentru normele care îndeplinesc și condițiile internaționale pentru a fi direct aplicate.

Reglementările interne stabilesc pentru tratatele internaționale în materia drepturilor omului fie o poziție constituțională, fie o una supralegislativă. În general, normele dreptului internațional privind drepturile omului au o poziție supralegislativă, ceea ce permite afirmarea principiului superiorității lor față de normele dreptului intern.

Prin urmare, cuprinzând principii, mecanisme, proceduri ce țin de ordinea juridică internă, dar și de cea internațională, instituția drepturilor omului prezintă un caracter bivalent, fiind în același timp o instituție de drept intern, integrată normelor constituționale, dar și o instituție de drept internațional ce configurează trăsăturile unui principiu juridic aplicabil în relațiile dintre state [5].

Având în vedere importanța drepturilor omului și a libertăților fundamentale în societatea contemporană, semnificația lor excepțională pentru viața și existența fiecăruia dintre noi, preocuparea pentru consacrarea reglementărilor internaționale din domeniul drepturilor omului ocupă un loc prioritar în politica internațională.

Drepturile omului și libertățile fundamentale se bucură de ample și amănunțite reglementări la nivel internațional, iar acest lucru ne permite să conturăm importanța acestora pentru întreaga comunitate umană.

Gravele și repetatele violări ale drepturilor omului în diferite țări, ignorarea și disprețuirea acestora prin acțiuni barbare, înfăptuite mai ales de organele de forță ale statelor, a determinat comunitatea umană să caute și să promoveze mijloace de protecție și garanție a drepturilor omului și

libertăților fundamentale, atât la nivel național, cât și la nivel internațional.

La elaborarea mecanismelor internaționale de protecție a drepturilor omului s-a pus accentul pe elaborarea unui Document-cadru, care să consacre drepturile și libertățile fundamentale ale omului în activitatea tuturor organelor chemate să înfăptuiască ordinea de drept.

În acest sens, actul călăuzitor ce se situează în prim-plan este Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, care în art. 2 pct. 3 stabilește principiile generale și anume: „Statele părți la prezentul Pact se angajează să garanteze ca orice persoană ale căror drepturi sau libertăți recunoscute în prezentul Pact au fost violate va dispune de o cale de recurs efectivă, chiar atunci când încălcarea a fost comisă de persoane acționând în exercițiul funcțiilor lor oficiale”.

Carta Națiunilor Unite adoptată la 26 iunie 1945 stabilește în art. 1 pct. 3 pentru statele semnatare să-și orienteze politica internă și externă în scopul „realizării cooperării internaționale în rezolvarea problemelor internaționale cu caracter economic, social, cultural sau umanitar, în promovarea și încurajarea respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limba sau religie”.

În acest context, este de menționat că aceste reglementări internaționale indicate mai sus sunt susținute și de principalul document internațional din materia drepturilor omului – Declarația Universală a Drepturilor Omului, care în art. 1 stabilește: „*Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității*”.

Reieșind din conținutul prevederilor documentelor internaționale, în materia drepturilor omului sunt prevăzute și îndatoririle obligatorii pentru fiecare individ, iar limitările ce se vor aduce prin restrângerea dreptului persoanei se vor face cu scopul apărării unei valori umane mai esențiale. O asemenea reglementare include Declarația Universală a Drepturilor Omului, care în art. 29 fixează: „*Orice persoană are îndatoriri față de colectivitate, deoarece numai în cadrul acesteia este posibilă dezvoltarea liberă și deplină a personalității sale. În exercitarea drepturilor și libertăților sale, fiecare om nu este supus decât numai îngrădirilor stabilite prin lege, exclusiv în scopul de a asigura cuvenita recunoaștere și respectare a drepturilor și libertăților altora și ca să fie satisfăcute justele cerințe ale moralei, ordinii publice și bunăstării generale într-o societate democratică. Aceste drepturi și libertăți nu vor putea fi în nici un caz exercitate contrar scopurilor și principiilor Organizației Națiunilor Unite*”.

Referințe bibliografice

1. Luncan V., Duculescu V., *Drepturile omului – studiu introductiv, culegere de documente internaționale și acte normative de drept intern*, Lumina LEX, 1993, 256 p.
2. Moroșanu I., *Garanțiile juridice privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului în Republica Moldova: Teză de doctor în drept*, Biblioteca ULIM, 2001, 181 p.
3. Diaconescu H., *Violența și efectele sale în dreptul român*, Editura AIUS, Craiova, 1995.
4. Corneliu Liviu Popescu, *Protecția internațională a drepturilor omului – surse, instituții, proceduri*, Editura All Beck, București, 2000.
5. Nicoleta Adriana Odină, *Considerații cu privire la mecanisme de protecție și garantare a drepturilor omului*, http://revcurentjur.ro/arhiva/attachments_200612/recjurid061_24F.pdf.